

פרשנות || פיטורי המורה לאזרחות שמתח ביקורת על פעולות צה"ל הם כניעה להתלהמות

תפקידה של מערכת החינוך הוא לא לגרום לתלמידים לשנן כמה נפלא פה, אלא להציג מגוון רחב של דעות, כולל אלה החורגות מהקונצנזוס, המתרכז סביב חמישים גוונים של ימין. כל דבר אחר איננו חינוך

אור קשתי 19.01.2020 06:00

לפני כמה ימים נפגשתי עם מורה להיסטוריה, המלמדת באחד היישובים המבוססים במרכז הארץ. בפרספקטיבה של כ-20 שנות הוראה, היא אמרה, כבר אי אפשר לדבר: כל נושא "שנוי במחלוקת" נזרק מחוץ לכיתה או נדחק לשולי השיעור, בלחץ תלמידים, הורים ולעתים גם בתי הספר, המעדיפים לצנזר את עצמם, מחשש לפוסט בפייסבוק או טלפון כועס ממפקח במשרד החינוך. היא עצמה כבר עברה כמה "שיחות הבהרה" בבית הספר, שבהן הומלץ כי תמתן את דבריה בשיעורים. "זו רק שאלה של זמן עד שיפטרו את מי שמתעקש ללמד", הוסיפה. בסוף השבוע, עם פיטוריו של המורה מאיר ברוכין מתיכון בראשון לציון, התברר כי לא היה צריך לחכות הרבה.

לא במפתיע, הרכב הנושאים "השנויים במחלוקת" חופף את מפת המציאות שמבקשות ממשלות הימין, וביתר שאת בשנים האחרונות, להעביר לדור המצביעים הבא. כך מוכשר הקיים כאפשרות היחידה, מאז ולתמיד. המאבק ההירואי בכל בדל של הרהור מחייב תחזוק מתמיד, בין השאר באמצעות שליטה בספרי לימוד (למשל הספר באזרחות, שנכתב מחדש על ידי איש "פורום קהלת"); מימון נדיב לעשרות עמותות דתיות, כדי שיפעלו בתוך בתי הספר החילוניים וינרמלו את תפיסת העולם האמונית; חסימת ארגונים כמו "שוברים שתיקה" או "פורום המשפחות השכולות הישראלי-פלסטיני" מלהיכנס למוסדות החינוך; ולעתים גם פיטורים של מורה שרואה בפיתוח מחשבה עצמאית בקרב תלמידים חלק אינטגרלי, מהותי, מחובתו המקצועית.

"חורה לי מאוד שדווקא המורה לאזרחות, שצריך לעודד את התלמידים לאהוב את המדינה ויהי מה, חרף מגרעותיה, אינו עושה זאת. נהפוך הוא - מלגלג עליה!!!", כתבה אם לתלמיד שהתלוננה כי ברוכין אמר בכיתה ש"המדינה רקובה וצה"ל הוא צבא כיבוש". לא מקובל שמורה, המשיכה האם, "יביע את דעותיו הפוליטיות" וינסה לגרום לתלמידים "לגבש דעה פוליטית בעד הפלסטינים ונגד מדינת ישראל. יש לנו ארץ נהדרת, למרות הכל".

הבעיה איננה הטענה חסרת הבסיס או ההיגיון כי "אסור למורה להביע דעות פוליטיות", או הדרישה המשתמעת כי תפקידה של מערכת החינוך הוא לגרום לתלמידים לשנן כמה נפלא פה. לא מכתבי התלונה נגד ברוכין הם המטרידים, אלא התגובה להם בבית הספר, במשרד החינוך וברשות המקומית. מהתנהלות שלושת הגורמים עולה חשד כבד של הרמת דגל לבן מול התלהמות, אם מפחד ואם משיתוף פעולה מרצון.

בביצה החינוכית, שבה שקט הוא רפש, כל אחד מהגורמים הניע ותרם למהלך שהסתיים בהרחקת המורה הוותיק: המנהלת, סופי בן ארצי, שהתלוננה כי ברוכין "יוצא בצורה בוטה נגד צה"ל ומביע דעות מאוד נחרצות נגד ראש הממשלה והמערכת הפוליטית", וביקשה ממפקח משרד החינוך, יורם שמחה, עצה מול "הורים זועמים ותלמידים כועסים"; שמחה, שלא טרח להיפגש או לדבר עם ברוכין, אלא העביר, כמו כל פקיד מצוי, את התלונות לעיריית ראשון לציון, המעסיקה את המורים בתיכונים; אלה התגלגלו לזימון לשימוע לפני פיטורים, באשמה כי הוא מביע בשיעורים דעות ש"אינן עולות בקנה אחד עם מערכת החינוך הממלכתית".

בהזמנה לשימוע, שהתקיים בתחילת דצמבר, מצוטטים שני מכתבי התלונה נגד ברוכין ודיווח של המנהלת בן ארצי. להורים ששוחחו איתו, אמר ברוכין כי סעיפי "כתב האישום" שקריים או הוצאו מהקשרם. הסבריו לא התקבלו, אולי גם על רקע פוסטים שפרסם בעמוד הפייסבוק האישי שלו. אלה כללו, בין היתר, ביקורת קשה על ראש הממשלה בנימין נתניהו, קריאה לסרבנות, והגדרת טייס חיל האוויר שגרם למותם של תשעה מבני משפחת א-סווארכה בעזה בנובמבר "רוצח". לא במקרה, הציעה האם המתלוננת לבית הספר להיכנס לעמוד הפייסבוק של ברוכין, שבו "אפשר למצוא 'אוצרות של ממש'". לא במפתיע, דף הפייסבוק חזר ועלה בשיחות עם גורמים בעיריית ראשון לציון, כאשר ניסו לתאר עד כמה בדיקתם היתה יסודית ומקיפה: הפרסומים מוכיחים כי לברוכין יש "דעות רדיקליות וקיצוניות", אמר אחד מהם.

אפשר להתווכח על תוכן הפוסטים של ברוכין וגם על השאלה אם חופש הביטוי מגן על פרסומים כאלה, בדף הפייסבוק האישי של עובד מדינה ואדם העוסק בחינוך. להורים שדיברו איתו, ברוכין חזר ואמר כי מעולם לא התבטא כך בכיתה. פוסטים שפרסמו בסוף השבוע תלמידים שהתגאו בדעות פוליטיות מגוונות, מחזקים את הרושם כי הדיונים בכיתה היו אמנם סוערים אבל רחוקים מאוד מחד-צדדיות. בסופו של דבר, זהו המבחן העיקרי.

"מאיר הוא מורה שמלמד. שגורם לאנשים לחשוב, שמאפשר לתלמידים שלו להביע, להרגיש, להבין את המציאות המורכבת שאנו חיים בה", כתבה אחת מתלמידותיו של ברוכין, "כמה אפשר להוריד ראש בפני מערכת מנוונת ומקובעת שנבהלת מדעות? מורה לאזרחות הוא מורה לדמוקרטיה, מורה לחופש ביטוי, מורה לדיון פוליטי, מורה שלא מפחד לשאול שאלות קשות ולהציע תשובות שלא חייבות להתאים לזרם המרכזי. מאיר הוא מורה לחיים, ומי ששלח אותו הביתה הוא פחדן".

בחברה דמוקרטית, תפקידה של מערכת החינוך הוא להציג מגוון רחב של דעות, כולל אלה החורגות מהקונצנזוס, המתרכז והולך סביב חמישים גוונים של ימין. מורים יכולים וצריכים לנהל שיח בנושאים פוליטיים ואקטואליים, גם אם העמדות והדעות הנשמעות בו אינן "מתאימות" לשלטון, למזדהים איתו או לשליחיו. כל דבר אחר איננו חינוך.